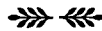

a gyerekek színházi szereplőkről kialakított – „jó és rossz” sémába szorítható – indoklása összefügg a 4. osztályos tanulók irodalmi élményeinek egysíkúságával. Lehetőséges, hogy nevelésünkben – a tanulók értékelése során – használt eljárásaink áttételesen jelentkeznek a tanulók ítéleteiben.

Eddigi megfigyeléseink – a pedagógusoktól kapott információk – alapján állíthatjuk, hogy a színházi élményt követően gyakran elmarad a plenáris szinten szervezett megbeszélés. Ha mégis sort kerítenek egyes nevelők a színházban látottak, hallottak, megbeszélésére, az esetek többségében a kuriózumokra, s nem a lényegre irányítják a figyelmet. A vizsgálatba bevont iskola tanítóitól azt kértük, hogy ne befolyásolják a színházi élményt követően a 4. osztályos tanulóknál kialakult „kötődéseket”, és „eltávolodásokat” a látott darab szereplőihöz. Az elemzés alapján megállapíthatjuk, hogy a tanulók egy része a „magatartásmoდეlek” reális értékelését – a szereplőkkel való azonosulást és ellenérzést – bonyolult helyzetekben nem tudja tisztázni. Ezért szükséges, hogy a közösség „szűrőjén” keresztülbocsátva, a pedagógus irányítása mellett, aktivizáló módszereket alkalmazva kerüljön sor a tanulók színházi élményeinek feldolgozására.

PUSZTAI JÓZSEF

Pécs

Szocialista brigádtagok iskolát patronáló munkájának tapasztalatairól

I. A Magyar Szocialista Munkáspárt XI. kongresszusa határozatában, kidolgozott új programjában hangsúlyozza a marxista-leninista ideológia, a tudati tényezők növekvő szerepét a társadalom építésében. Megjelöli azokat a megérett feladatokat és kedvező feltételeket, amelyek az iskolai nevelésben, de társadalmi méretekben is a szocialista személyiség fejlesztésében létrejöttek. Egyértelműen meghatározza, hogy a nevelés, a gyermek és felnőtt közösségekben osztársadalmi feladattá vált.

A fentiekből fakadó feladataink sorában jelentőssé vált (az új tanterv és nevelési terv is kiemeli) az iskola és társadalom, az iskola és közvetlen környezetének megfelelő és hatékony kapcsolatainak alakítása és formálása, a helyi környezeti tényezők hatáslehetőségeinek jobb felhasználása az iskolai nevelésben. A legjobb iskolák gyakorlatában felfedezhetők ma már olyan tudatos és tervszerű törekvések, mely a nyitott, környezeti hatásokkal számoló, a nevelési folyamat közösségi jellegét erősítő iskola képét mutatják; szorosabb és tervszerűbb kapcsolat a szülőkkel, kulturális intézményekkel, állami, társadalmi szervekkel, termelő üzemekkel stb.

Természetesen számolni kell azzal, hogy a környezeti hatások nem egyszerű módon, direkt formációkban, hanem bonyolult mechanizmusok, széles körű tevékenységrendszerben és kapcsolatformákban levő feladattartalmak útján válnak a közösség, a személyiségfejlesztés hatékony tényezőivé.

Ha az iskola e külső, környezeti hatásokra nyitottá, reagensé válna, a maga belső átalakítását is szükséges mértékben végrehajtja, leszámolva a változások a fejlődést gátló hagyományokkal, csak akkor töltheti be igazán társadalmi funkcióját, a személyiség nevelésében levő fontos szerepét.

A mi figyelmünk e környezeti hatástényezők közül az iskola és termelőüzemek, az általános iskolai osztályközösségek és üzemi szocialista brigádok egyre szélesedő, eredményekben is gazdagodó kapcsolatainak vizsgálatára irányul.

Ösztönöz bennünket, hogy hozzájáruljunk e kapcsolatokból hasznosítható nevelőhatások feltárásához, azáltal az osztályközösségek fejlesztésében levő feladatok eredményes végrehajtásához. Vizsgálataink anyagából e dolgozatunkban a szocialista brigádok patronáló munkájának tapasztalatairól adunk számot.

II. Vizsgálatunk: eredmények, problémák, következtetések.

Megfigyeléseink és személyes tapasztalataink kiegészítésére kérdőíves felmérést végeztünk három iskolát patronáló szocialista brigádban. A két üzemben 141 brigádtag válaszolt kérdéseinkre.

Tizenkét brigád közül háromnak rövidebb (1–2 éves), kilencnek hosszabb idő óta (5–6 év) van kapcsolata az iskolával, illetve a tanulókkal. Öt zárt és két nyitott kérdést tettünk fel. Úgy véltük, hogy a zárt kérdésekre adott válaszok összegezése alapján a vélemények általános orientáltsága megállapítható. A nyitott kérdések terén az vezetett bennünket, hogy a kapcsolatok tartalmáról pontosabb, differenciáltabb képet kapjunk.

1. Kérdéseink (1–5), s a válaszok összegezése.

Hasznosnak és szükségesnek tartja-e a tanulókkal való rendszeres találkozásokat, patronálást? Ismeri-e Ön a tanulók iskolai munkáját, életét? Ismerik-e a tanulók a brigád munkáját, életét?

Elismerik-e az üzemi, állami, társadalmi vezetői a patronálást?

Elismerik-e az iskola állami, társadalmi vezetői a patronálást?

Válaszok: a) = igen; b) = nem; c) = részben.

1. a) = 95 (67,3 ⁰ /o)	2. a) = 18 (12,8 ⁰ /o)	3. a) = 29 (20,6 ⁰ /o)
b) = 3 (2,1 ⁰ /o)	b) = 33 (23,4 ⁰ /o)	b) = 20 (14,2 ⁰ /o)
c) = 43 (30,5 ⁰ /o)	c) = 90 (63,8 ⁰ /o)	c) = 92 (65,2 ⁰ /o)
4. a) = 125 (88,7 ⁰ /o)	5. a) = 121 (85,5 ⁰ /o)	
b) = 1 (0,7 ⁰ /o)	b) = -(-)	
c) = 15 (10,6 ⁰ /o)	c) = 20 (14,2 ⁰ /o)	

Az első kérdésre adott igenlő válaszok (67,3⁰/o) a gyermekekkel való foglalkozás, a patronálás szükségességét látszik igazolni. A nem (2,1⁰/o) valamint a részben (30,5⁰/o) válaszok többféle tapasztalatot takarhatnak. Többek között a kapcsolatok kezdetlegességét, szervezetlenségét, vagy azt a tudatot, hogy az iskola és a család nevelő hatása, a döntő, a brigádtagokkal való találkozások nevelő hatása minimális.

Különösen a nyitott kérdésekre adott válaszokban, fogalmazódnak meg hasonló vélemények. (Erre később visszatérünk.)

A második és harmadik kérdés, s így az adott válaszok is egymással összefüggnek. Tény, hogy a gyermekek több információval rendelkeznek a brigádokról, (munkájukról, életükről) mint a brigádtagok a tanulókról.

Az adatok arra engednek következtetni, hogy szorosabb, rendszeres kapcsolatot a brigádtagok 20–30⁰/o-a tart fenn a tanulókkal (az ezzel a feladattal megbízottak), a többieknek csak alkalmi kapcsolataik alakultak ki. Ennek következtében ismereteik, információik is a tanulók életének szűkebb körére korlátozódnak.

Messzemenő következtetésekre (ezen adatok alapján) nem juthatunk, hisz a kölcsönös megismerés hosszabb kontaktusos folyamat eredménye, mely a kapcsolatok legelőbből adódóan nem lehet teljes és befejezett. Az azonban bizonyosnak látszik, hogy a kölcsönös információ jelenlegi szintje csak alapot adó, mely feltétlenül tágítható és

fokozandó, ha a kapcsolatokban rejlő nevelő hatások még eredményesebb érvényesülésére törekednek.

Ezen célkitűzés realitását támasztják alá a 4. és 5. kérdésre adott válaszok is, hisz a brigádtagok 85–90%-a úgy nyilatkozott, hogy az üzem és iskola gazdasági, állami, társadalmi vezetői erkölcsileg elismerik és nagyra méltatják a brigádok ezirányú tevékenységét.

2. Nyitott kérdéseink (6, 7) s a válaszok összegezése

Találkozásaik során miről érdeklődnek, (mit kérdeznek) Öntől a gyermekek? Kérem, soroljon fel és írjon le néhány olyan találkozást, melyet jónak, eredményesnek ítél meg! (Válaszolt 74 fő, a megérdezettek 52,4%-a.)

Soroljon fel és írjon le olyan találkozásokat, melyek nem eredményesek, vagy másképpen kellene megszervezni. (Válaszolt 47 fő, a megkérdezettek 33,3%-a.)

2/a. A gyermekek érdeklődési köre, kérdéseik a brigádtagokhoz

A válaszadók szerint a gyermekek érdeklődése életkoruktól függően sokrétű, sokirányú, némely esetben korukat meghaladó. A feltett kérdéseket a gyermekek által önállóan megfogalmazottnak, kisebb részét a pedagógus által sugalmazottnak értékelik. Az előbbieket a különféle programok megvalósítása során, az utóbbiak a szervezett „kérdézz-felelek” osztály- és brigádtalálkozásokon tapasztalhatók elsősorban.

Véleményünk szerint a gyermekek kérdései jelzik, hogy az iskolai élet zártsága, a családi nevelés jelenlegi állapota a gyermekekben levő sok kérdés elhangzására és megválaszolására nem ad elég lehetőséget. E kérdésekre adott reális és őszinte válaszok a nevelési feladatok megvalósításában viszont nélkülözhetetlenek. Reálisan értékelik, hogy az ő válaszaik, ezirányú munkájuk csupán kiegészítője lehet az iskola és a család nevelő munkájának. Közreműködésüket és felelősségüket átérzve vállalják továbbra is az iskola és a gyermekek patronálását.

A brigádról, brigádmozgalomról élénken érdeklődnek. Pl.: Mit jelent szocialista brigádnak, brigádtagnak lenni? Hogyan alakult a brigád? Milyen a megértés, a barátság, egymás segítése a tagok között? A brigádmozgalomnak milyen jelentősége van az üzem életében? stb.

A termelőmunka iránti érdeklődés különösen a 7., 8. osztályosok részéről szembevetendő. Pl.: Könnyű, vagy nehéz-e a munkájuk? Hasznosnak, értékesnek, szépnek tartják-e? Milyen ismerik el a jó munkát? (Címek, kitüntetések, jutalom, kereseti lehetőség!) Miért versenyeznek, mi a versenyzés célja? A gépesítés, a magasabb technikával végzett munka áll figyelmük és érdeklődésük középpontjában.

Közéleti, társadalmi tevékenységük indítékai iránti érdeklődésük is általánosnak mondható. Pl.: Miért vállalnak az üzemen kívül is sok társadalmi munkát, tisztséget? (Öregek, iskolák, óvodák patronálása, párt, KISZ, szakszervezet, városi tanács, munkásörsg munkájában való részvétel stb.)

Családi és magánéletükkel kapcsolatban is sok kérdést tesznek fel. Érdeklődnek gyermekeikről, tanulásukról, szórakozásukról, hobbijaikról. Továbbá saját gyermekkorukról, katonaeletükről, a család és a brigád kapcsolatainak formáiról stb.

Ideológiai, politikai, erkölcsi nézeteikről való érdeklődés sem ritka. Pl.: Miért lett párttag, vagy munkásör? Kit tart ma forradalmárnak? Mi a véleménye a felelősségvállalásról, kötelességteljesítésről? Mit értenek az alatt, hogy szocialista módon élni és dolgozni? Miért fegyverkeznek a szocialista országok, ha háborút nem akarnak? stb.

2/b. Hatékony kapcsolatformák

A kapcsolatok tartásának, a találkozásnak színterei az üzem, iskola, valamint a

város más intézményei, kiránduló, túrhelyei. A brigádtagok az üzemben és iskolán kívüli helyeken történő találkozásnak tulajdonítanak nagyobb jelentőséget.

Az itt bonyolódó kötetlenebb, szabadabb programok során az őszinte, természetes, személyes kapcsolatok, szerintük ilyenkor alakulnak és fejlődnek hasznosan. Közös kirándulások, harciturák, lövészet, közös társadalmi munkaakciók, kulturális intézmények, rendezvények meglátogatása, sportversenyek lebonyolítása a brigádtagok közreműködésével stb.

Fontosnak és hatékonyak tartják az üzemben a brigád munkahelyén való találkozásokat is.

Egyes brigádredezvényeken való részvétel. Jól szervezett üzemplátogatás a pályaválasztás elősegítése érdekében. A KISZ-szervezet rendezvényein, akcióiban való esetenkénti részvétel. (Pl.: Forradalmi Ifjúsági Napok akciói.) Üzemi ünnepélyeken való szereplés, műsoradás a gyermekek részéről. Másfajta és gyakoribb találkozásoknak az üzemben sok korlátja van. (Termelés kiesés, balesetveszély, időhiány, munka utáni fáradtság stb.)

Figyelemre méltó a véleményük az iskolában történő találkozási formákról. Válaszaikból kitűnik, hogy ezek akkor eredményesek, ha már az üzemben vagy iskolán kívül több találkozás történt. Az iskolai rendezvényeken történő találkozásokon a brigádtagok aktív, tevékeny részvételét hangsúlyozzák. Enélkül a részvétel formális és hatástalan.

Ilyen jól előkészített iskolai találkozókat lehetnek: az osztály (úttörő raj) munkáját értékelő összejövetel, ahol a brigád is értékel, elismer, jutalmaz, tehát véleményt nyilvánít. Osztályfőnöki órán való részvétel ahol a brigádtagok is bekapcsolódnak a témáról folyó beszélgetésbe. Szakköri foglalkozásokon való részvétel, aktív segítségadással. Az osztály vagy iskola összejövetelein való részvétel. Avatások, megemlékezések, akciók indítása, vetélkedők, versenyek, klubrendezvény, kérdezz-felelek találkozások stb.

2/c. Nem célravezető módszerek és kapcsolatformák

A brigádtagok az e témakörben feltett kérdéseinkre válaszoltak legkevesebben (33,3%). Nem is a találkozások tartalmára, hanem a megrendezés módjára vonatkozóan nyilvánítanak véleményt. Sokan hangoztatták, hogy minden találkozás hatékony lehet, ha jól előkészített és szervezett, találkozik a gyermekek érdeklődésével.

Nem tartják azonban eredményesnek az alábbiakat:

Ahol a brigádtagok csak passzív résztvevők. Ahol a brigádok meghívása ünnepségre, vagy alkalmoszerű meghívásokra korlátozódik. A gyerekek kérdéseit direkt módon befolyásoló tanári előkészítést. Ahol a gyermekeket nem kérdezik meg a kapcsolatok alakításáról, a szervezendő közös programokról. Ahol a brigádvezető és az osztályfőnök előzőleg nem beszélte meg a találkozás célját, lefolyásának főbb módszereit. Ahol a brigádtagok állandóan váltják egymást, nincs rendszeres személyes kontaktus a gyermekekkel. A csak iskolai találkozások kevés értékűek. Ahol a felnőttek szesziesített fogyasztanak, vagy a találkozások a késő esti órákra elhúzódnak.

3. Néhány tanulmány és következtetés

Vizsgálati adataink a kapcsolatokról adódó nevelő hatás néhány alapkérdésének, a nevelési folyamatban való érvényesüléséhez, vagy elmaradása körülményeinek feltárásához szolgálnak bizonyos mennyiségű és minőségű tényeket.

1. A brigádtagok tapasztalatai is egyértelműen bizonyítják: Csak a célirányos, tudatosan tervezett és szervezett kapcsolat és találkozásformák, programok hatékonyak, melyek a folyamatos és állandósított interperszonális kapcsolatokra épülnek. Hasznosítható felismerésük, hogy a pedagógusokkal való szoros együttműködésük, a kölcsönös

informálódás, meghatározó jelentőségű, nevelési feladataik eredményes megvalósításához.

Célszerűnek látszik, hogy nem a brigád egésze, csupán 3–4 brigádtag (a brigád által megbízottak) tartson rendszeres és állandó jellegű kapcsolatot az osztállyal, a tanulókkal. Olyan brigádtagok, akik a gyermekek közötti rendszeres munkavégzést szívesen vállalják arra törekedve, hogy mennél jobban megismerjék az iskola és az osztály nevelési célkitűzéseit, a gyermekek életét és munkáját. Ezáltal a brigádtagok és tanulók kapcsolatai a kölcsönös bizalom, egymás iránti érdeklődés és figyelmesség alapján megerősödhet és hatékony nevelési tényezővé válhat. Ily módon a brigád egészével való találkozások akkor is eredményesek lehetnek, ha 1–1 tanévben néhány jól szervezett program megvalósítására korlátozódnak.

2. A brigádtagok válaszaiknak nagy részében megtalálható az a felismerés is, hogy a gyermekek igényeit, érdeklődését, ismereteit és társadalmi tapasztalatait, életkori sajátosságait figyelembe vevő programok és élményt nyújtó végrehajtásuk lehet eredményes, célszerű. (Játékosság, versenyzés, a megszokottól való eltérés stb.) Ezáltal biztosítható a gyermekközösség és az egyes gyermekek megfelelő tevékeny aktivitása, a brigád tagjaival való együttműködés és találkozások igenlése, a személyes kapcsolatok hatékony alakítása és erősítése.

3. Hangsúlyozzák azt is, hogy a brigádtagok aktivitása és cselekvő részvétele a találkozásokon nélkülözhetetlen. A passzív, szemlélődő vagy megfigyelő részvétel a gyermekekre hatástalan, vagy minimális. Csak az együttes, közös tevékenység járhat sikerrel, adhat újabb ösztönzéseket a további munkára is. Unalmas, formális találkozásformák és programok gátat vetnek és kudarcba fullasztják a lelkes és felelősségteljes patronálást a gyermekek számára, és tehernek tartott lesz egy-egy találkozás a brigád tagjaival.

4. Hasznosítható felismerésük, hogy a kölcsönös együttműködés során a gyermekek is hatnak a brigádközösségre, az egyes tagokra. Elsősorban azok fogalmazták ezt meg, akik állandó és rendszeres kapcsolatot alakítottak ki, jobban megismerték a gyermekek életét és tevékenységét. Természetesen nem hagyható figyelmen kívül, hogy jelentős számban vannak olyanok, akikre a patronálás, a néhány alkalomra korlátozódó találkozások hatástalanok, ma még nem jelent többet a formális feladatteljesítésnél.

5. A válaszokból nyilvánvalóvá vált, hogy a személyes kapcsolatok alakítása során is a brigád és az üzemi kollektíva képviselőjének tekintik magukat. Tevékenységükben, magatartásukban nem a személyes érdekek és törekvések, hanem közösségük érdekei és törekvései kerülnek előtérbe. E magatartásuk befolyást gyakorol a gyermekközösség és az iskola nevelőmunkája közösségi jellegének erősítésére. (A pedagógusok nyilatkozatai is alátámasztják a fentieket.)

6. Arra vonatkozóan, hogy a brigádtagok milyen hatást gyakorolnak a közösség és az egyes gyermekek válaszcselekvéseire, vagy melyeket erősítik fel (jobb tanulás, közösségért végzett önzetlen munka, fegyelem, kitartás stb.), a brigádok tagjairól tényyszerű adatot keveset kaptunk. Az viszont, hogy munkájukat a fenti célok elérése motiválja, a válaszokból nyilvánvalóvá vált.

I R O D A L O M

1. Erziehung durch die Arbeiterklasse (Wissenschaftliche Beiträge der Friedrich-Schiller Universität) Jéna, 1975.

2. Iskola és környezet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1976.

3. Kelemen László: A pedagógiai pszichológia alapkérdései. Tankönyvkiadó, Budapest, 1975.

4. Kardos József–Kornidesz Mihály: Szocialista társadalom, korszerű iskola. Kossuth Kiadó, Bp., 1975.

5. Lewin Aleksander: A nevelés rendszere. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973.

6. A. Szuhomlinszkij: A kommunista személyiség nevelése. Tankönyvkiadó, Budapest, 1975.

DR. GERÉB GYÖRGY

Szeged

Pszichológiai vizsgálatok az „éberségi szint” tanulmányozására és a figyelem jelenségének újabb megvilágítására

A tudomány haladása egyre többször felveti az alapvető ismeretek fogalmi rendszerének felülvizsgálását és pontosabb megfogalmazását. Az újabb vizsgálati adatok és eljárásmodok lehetővé teszik, hogy mind az elmélet, mind a gyakorlat számára hasznosítható módon bővítsük régebbi tapasztalatainkat, fogalmi rendszerünket. Ez az alapja tulajdonképpen minden továbbképzésnek, s ezen belül elsődlegesen a pedagógusok szakmai, pedagógiai, pszichológiai továbbképzésének is.

A pedagógus állandó önművelésében kiegészíti azokat az ismereteket, amelyeket a képző intézményekben a korábbi álláspontok nyomán szerzett. Arra törekszünk, hogy e területen segítséget nyújtsunk azáltal, hogy a pedagógiai tevékenység központi kérdésének, a figyelmi jelenségeknek korszerű megvilágítását nyújtsuk, különös tekintettel a megterhelő hatások és a különböző aktivitási háttér vetületére.

Az ember életmódja alapvetően megváltozott, és egyre inkább halad az újabb, differenciáltabb életforma felé. Joggal merül fel a kérdés: a környezetünket megváltoztató tényezők, az életünket benépesítő gépi csodák, a meggyorsult idő termékei mennyiben befolyásolják az egyedi ember életének ritmusát, menetét, és mennyiben tud az ember alkalmazkodni az őt körülvevő világ megannyi változásához, csodájához, újonnan kialakult ritmusához.

Az ismeretek mennyisége – mint tudjuk – olyan mértékben sokszorozza meg önmagát, hogy a szaktudós sem tudja nyomonkövetni a legszűkebb kutatási területén megjelent munkákat, tudományos eredményeket sem. Ezzel a megváltozott információ-mennyiséggel szemben azonban lényegében ugyanaz az ember áll, aki néhány évtizeddel vagy évszázaddal ezelőtt emberi civilizált és kulturált életformára tért át, idegrendszere, agyának kapacitása, emlékezetének tárháza, gondolkodásának lehetőségei korántsem változtak meg olyan mértékben, mint az őt körülvevő világ. A környezet társadalmi-gazdasági-technikai-tudományos rendje tehát egyre jobban átalakul, miközben az emberré válás menete, az ember mai kialakult biológiai, pszichológiai létéig, tehát a filogenezis, az emberré válás menetében, az évezredek és százezredek vetületében alig változott meg. Az embernek kialakult keze, beszéde, agya, agykérge, és e tekintetben koránt sincs olyan különbség a ma élő ember és a száz, ötszáz, vagy akár néhány évezred előtt élt ember között. Meddig terjedhet az emberi alkalmazkodás? Hogyan tudjuk a sebességet, az időt nyomonkövetni? Meddig terjed az alkalmazkodás